

ФОРМУВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ РЕСПУБЛІКИ КОРЕЯ

FORMATION AND FEATURES OF THE LEGAL SYSTEM OF THE REPUBLIC OF KOREA

Тарієв А.С., доктор філософії,
асистент кафедри міжнародного приватного права та порівняльного правознавства
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Уколова В.О., студентка I курсу магістратури факультету адвокатури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Уколова Є.О., студентка I курсу магістратури факультету адвокатури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена висвітленню та дослідженню питання формування та особливостей правової системи Республіки Корея через аналіз її історичного розвитку та джерел права. Визначено, що наразі вітчизняна юридична література не містить достатньо розгорнутих праць стосовно характеристики даної правової системи, а тому існує необхідність розкрити це питання.

При дослідженні правової системи Південної Кореї встановлено, що вона тяжіє до романо-германської правової сім'ї, але має певні запозичення з англо-американської та традиційної (патерналізм; колективізм; пріоритет у правовідносинах обов'язків, а не прав; прерогатива етичних норм над правовими; неформальні процедури мали перевагу над судовими розглядами) правових сімей. Значний вплив на корейське право мало китайське та японське право.

Визначено, що важливим моментом для виокремлення Республіки Корея як самостійної держави було прийняття Конституційною Асамблеєю Конституції РК 17 липня 1948 року як основного в ієрархії джерел права. Також наведено перелік інших джерел права, а саме: закони Національних зборів, надзвичайне законодавство, міжнародні договори, адміністративне законодавство, акти місцевого самоврядування – як основні джерела; правовий звичай та судова практика – як допоміжні.

Виявлено характер впливу американського права, насамперед, у галузях трудового права, кримінального та цивільного процесів тощо. Можна виокремити, наприклад, такі інститути як перехресний допит, необхідність судових ордерів для виробництва арешту обшуку, право на звільнення до суду під заставу, посилення ролі інституту призначуваного державою захисника, суд присяжних та інші.

Проведено порівняльний аналіз правової системи Республіки Корея та України за різними критеріями на основі порівняльно-правової методу та виокремлено спільні та відмінні риси.

Зроблено висновок, що правова система Республіки Корея пройшла довгий та насичений різними подіями шлях до свого становлення. В цілому тяжіє до континентального права, однак в ній простежуються запозичення з американського та традиційного права.

Ключові слова: правова система, Південна Корея, компаративістика, романо-германська правова сім'я, джерела права, рецепція, американське право, південнокорейське право, надзвичайне законодавство, судова практика.

The article is devoted to the coverage and study of the formation and features of the legal system of the Republic of Korea through the analysis of its historical development and sources of law. It was noted that at present the domestic legal literature does not contain sufficiently detailed works on the characteristics of this legal system, and therefore there is a need to disclose this issue.

During the analysis it was found that the legal system of South Korea belongs to the Romano-Germanic legal family (civil law), but has certain features from the Anglo-American and traditional legal families (paternalism; collectivism; priority in legal relations of duties, not rights; the prerogative of ethical norms over legal ones; informal procedures prevailed over judicial proceedings of legal families). Chinese and Japanese law had a significant influence on Korean law.

Important moment for the manifestation of the Republic of Korea as an independent state was the adoption by the Constitutional Assembly of the Constitution of the Republic of Korea on July 17, 1948 as the main source of law in the hierarchy. The list of other sources of law is also given, namely: laws of the National Assembly, emergency legislation, international treaties, administrative legislation, acts of local self-government - as the main sources; legal custom and judicial practice - as supplementary.

The nature of the influence of American law, primarily in the fields of labor law, criminal and civil procedure, etc. For example, such institutions as cross-examination, the need for court warrants for arrest and search, the right to be released before trial on bail, the strengthening of the role of the state-appointed defense counsel, jury trial and others can be distinguished.

A comparative analysis of the legal systems of the Republic of Korea and Ukraine by various criteria based on the comparative legal method was carried out and common and distinctive features were highlighted.

It is concluded that the legal system of the Republic of Korea has passed a long and eventful way to its formation. In general, it tends to continental law, but there are borrowings from American and traditional law.

Key words: legal system, South Korea, comparative law, Romano-Germanic legal family (civil law), sources of law, reception, American law, South Korean law, emergency legislation, judicial practice.

Постановка проблеми. Поняття «правова система» займає важливе місце в порівняльному правознавстві та в юридичній науці в цілому. Можна сказати, що правова система є «дзеркалом», що відображає специфіку суспільного, політичного та економічного ладу держави. Вона формується і розвивається відповідно до соціальних, політичних та економічних змін. Так, питання побудови та функціонування правової системи у тому чи іншому суспільстві інтересували вчених-юристів різних країн. Але на даний час вітчизняна юридична наука приділила недостатньо уваги особливостям деяких правових систем, що тяжіють до сім'ї континентального права. Через це бачення юридичного світу є досить обмеженим і зменшується практична цінність досягнень порівняльно-правових досліджень. Так, наприклад,

українські науковці майже не досліджували питання правової системи Республіки Корея (далі – РК), яка, як і правова система України, тяжіє до романо-германської сім'ї. Тому, актуальність обраної теми полягає у встановленні та вирішенні істотних питань теорії правової системи та необхідності вивчення сучасного стану правової системи РК.

Стан дослідження. На жаль, проаналізувавши бібліографію юридичної літератури, нами було встановлено, що проблематику правової системи Південної Кореї майже не висвітлено в працях вітчизняних науковців. Але говорячи про зарубіжних, насамперед, корейських вчених, можна сказати, що дослідженням правової системи цієї держави займалися Кім Дохьон, Кім Мін Кьон, Кім Чон О, Лі Кук Вун, Чо Да Кьон, Ян Хьона та інші.

Метою статті є встановлення особливостей правової системи РК через аналіз її історичного розвитку, джерел права, а також порівняння цієї правової системи з правовою системою України враховуючи, що хоча вони й належать до однієї правової сім'ї, але все ж мають відмінні риси.

Виклад основного матеріалу. Сучасна правова система РК тяжіє до романо-германської правової сім'ї, проте також містить запозичення (принципи, інститути, норми) з англо-американської та традиційної правових сімей. Цікаво й те, що навіть релігія в Південній Кореї не є єдиною, а характеризується ідеологічним плюралізмом, який полягає у тому, що населення сповідує буддизм, конфуціанство, англіканство.

Визначаючи вплив традиційної правої сім'ї на правову культуру Кореї (так вона називалась до 1945 р.), слід вказати, що протягом тривалого часу він проявлявся через ідеї конфуціанства, що беруть початок у Китаї, а саме такі, як:

- колективізм – означав, що першочергова роль надавалася колективу, суспільству, а не індивідууму;
- патерналізм – полягав у наданні покровительства громадянам країни, що по суті було втручанням у їх свободу як у публічних сферах життя, так і у приватних;
- пріоритет у правовідносинах обов'язків, а не прав;
- прерогатива етичних норм над правовими;
- неформальні процедури (наприклад, примирення сторін) мали перевагу над судовими розглядами.

Отже, у той час основними джерелами права РК були звичаї, традиції та етичні норми. І тільки з середньовічної епохи із наявними китайськими законами почали з'являтися нормативно-правові акти Кореї у сучасному вигляді.

Династія Чосон (1392–1910) керувала Кореєю протягом декількох століть та створила складну кодифіковану правову систему під впливом китайського права на початку XV ст. Це була зразкова конфуціанська держава, в якій правові норми тісно відображали неоконфуціанську ідеологію та заповіді. У Кореї запозичення передбачало ретельний і цілеспрямований законодавчий процес. Основні акти було створено за структурою та змістом китайського кодексу Мін. Визнаючи китайське право джерелом універсальних і правових принципів, право часів правління Чосон імплементувало китайські норми вибірково та гнучко. Передбачалося, що кодекси законів забезпечать комплексну систему правил, що охоплюватиме всі можливі випадки та обставини порушення, але як у Китаї, так і в Чосоні мало місце спеціальне законодавство. Королівські едикти Чосона функціонували подібно до китайських підзаконних актів, але поділ адміністративного канону та кримінального кодексу не був таким чітким, як у законі Мін, а ієрархія норм була менш чітко визначена. До того ж правова система Чосон відзначалася динамічним прийняттям судових рішень. У Чосоні не вистачало значної кількості професійних юристів, які могли б сприяти накопиченню знань для формування науки права, але, незважаючи на це, судові рішення наближалися до повноцінного «прецедентного права». Також було помічено, що корейці були більш ортодоксальними у своєму тлумаченні конфуціанських заповідей, ніж китайці. Правники епохи Чосон пишались збереженням доктринальної чистоти прийнятої ними ідеології, що дозволило їм відхилитися від кодексу Мін і зробило тлумачення норм, запозичених Кореєю з Китаю, більш незалежним [1, с. 7–8].

Рецепція положень романо-германського права відбувалася через японське законодавство, оскільки в першій половині XX ст., а точніше з 1910 р. по 1945 р., Корея була колонією Японської імперії. Проте незважаючи на це, сімейні правовідносини регулювалися звичаєвим правом Кореї. В цілому правові інституції були створені для захисту колоніальних інтересів, а колоніальні суди, укомплектовані переважно іноземними суддями, були зустрінуті корейським народом з підозрою та настороже-

ністю. Але саме існування ефективної правової системи спричинило появу незалежної юриспруденції та сприяння неупередженому правосуддю. У колоніальний період відбувалися складні юридичні процеси, зокрема у сфері звичаєвого права. Колоніальні юристи взяли за доктринальне формулювання конкретних звичаїв Кореї, щоб стати посередником між конфуціанською традиційною практикою та принципами сучасного права і, таким чином, узгодити корейське право з японським [1, с. 10].

Після здобуття незалежності від японського панування наприкінці Другої світової війни Корея була розділена на дві країни: Північну і Південну Корею. Північна Корея (КНДР) з першого дня окупації перетворилася на тоталітарну державу зі своєю правовою та економічною системою, якій була притримана централізовано керована командна економіка під егідою військової влади. Південна Корея, в свою чергу, перетворилася (принаймні формально) на ліберально-демократичну країну за військової підтримки американського уряду [2, с. 6].

Важливим етапом у розвитку Південної Кореї, як самостійної держави, стало прийняття Конституційною Асамблеєю 17 липня 1948 р. Конституції РК, яка проголосувала демократичну президентську республіку. Одним з перших завдань корейського уряду було закласти ліберально-демократичну правову систему з одночасним усуненням репресивної правової спадщини і звичаїв, що мали місце в законодавстві Японії. Внаслідок цього, протягом 1950-х та 1960-х рр. було видано низку національних кодексів: Цивільний, Торговий, Кримінальний і Кримінально-процесуальний тощо. Тим не менше, у найбільш важливих галузях і інститутах південнокорейське право зберегло основні принципи і риси романо-германського права в тому самому вигляді, в якому вони були запозичені через японське законодавство [3].

Слід зазначити, що основним джерелом права в РК є писані закони, що є характерною ознакою романо-германської правової сім'ї. Вони включають:

– *Конституцію 1948 р.* (з поправками, внесеними у 1987 р.) – основний закон держави, який визначає головні питання, що стосуються прав і обов'язків народу, законодавчих, виконавчих та судових органів, економічного ладу, управління виборами тощо. Вона є стандартом для законодавства та внесення змін до законів і підзаконних актів РК;

– *Закони Національних зборів* – нормативно-правові акти, що передбачають принципи законності, законодавчого оподаткування, вимоги щодо набуття корейського громадянства, здійснення права власності, створення міністерств, місцевих органів влади та інші важливі питання;

– *Надзвичайне законодавство* (ст. 76 Конституції РК) – це надзвичайні виконавчі розпорядження та надзвичайні розпорядження про фінансово-господарську діяльність, які видаються Президентом РК і можуть мати силу закону під час надзвичайних ситуацій (внутрішні заворушення, зовнішня загроза, природні лиха або серйозна фінансова або економічна криза) у країні;

– *Міжнародні договори* (ст. 6 Конституції РК) – укладені та оприлюднені згідно з Конституцією РК та загальноновизнаними нормами міжнародного права, мають таку саму силу, що й внутрішні закони [4];

– *Адміністративне законодавство* – це підзаконні акти (президентські укази, розпорядження прем'єр-міністра, міністерств). Тобто можна сказати, що юрисдикція таких актів поширюється на всі адміністративні справи, що належать до компетенції виконавчої влади.

– *Акти місцевого самоврядування* (ст. 117 Конституції РК) – органи місцевого самоврядування відповідальні за адміністративні питання щодо добробут місцевих жителів, розпорядження майном, а також вони уповноважені видавати постанови про місцеву автономію в межах законодавства та правових норм [4].

Допоміжними джерелами права Південної Кореї виступають:

– *Правовий звичай* – застосовується для вирішення спорів у деяких галузях права (наприклад, цивільному, торговому) і не має суперечити чинному корейському законодавству;

– *Судова практика* – складається з рішень Верховного суду та Конституційного Суду.

Як уже було зазначено, РК після Другої світової війни розвивалася під впливом США, що, власне, і призвело до того, що південнокорейська правова система перейняла деякі елементи та положення американського права, насамперед, у галузі трудового права, кримінального та цивільного процесу тощо. Так, наприклад, хоча в цілому цивільний процес побудований на романо-германській моделі в ньому є певні запозичення з англо-американського права, зокрема інститут перехресного допиту. Південнокорейська система трудового права побудована загалом за американським зразком, але водночас запозичено й деякі аспекти європейського досвіду. Кримінальний процес РК є сумішшю обвинувачувальної і змагальної моделей, оскільки кримінально-процесуальне законодавство сформулювало переважно під впливом кримінальних процедур Німеччини та США. Також, незважаючи на те, що основним джерелом кримінально-процесуального права є Кримінально-процесуальний кодекс 1954 р., який містить основні риси романо-германської правової сім'ї, він все ж має ряд запозичень з американського права (необхідність судових ордерів для виробництва арешту обшуку, право на звільнення до суду під заставу, посилення ролі інституту призначуваного державою захисника) [3]. До того ж велика кількість науковців та представників громадянського суспільства РК підтримують американську модель суду присяжних. При цьому чисельний склад присяжних у Кореї представлений зовсім інакше. Корейська модель варіює кількість присяжних засідателів від 5 до 9 осіб, чисельність яких визначається залежно від тяжкості злочину і визнання провини підсудних. Проміжне число – 7 присяжних – бере участь під час розгляду більшості кримінальних справ. До речі, непарне число присяжних є також однією з особливостей системи присяжних засідателів Кореї [5, с. 198].

Отже, виходить, що південнокорейська правова система загалом тяжіє до романо-германської правової сім'ї, хоча і містить серію запозичень з англо-американської та традиційної правових сімей, що в результаті роблять її досить специфічною.

Одним із провідних наукових методів опанування правових явищ виступає порівняльно-правовий метод або ж метод компаративістики. Взагалі, основною метою застосування цього методу є вивчення правових систем різних держав шляхом зіставлення однойменних правових норм, принципів, інститутів тощо та практики їх застосування [6, с. 157]. Головним логічним прийомом, на якому базується метод компаративістики є порівняння. За його допомогою можна виявити схожі і відмінні риси між правовими явищами, визначити їх зв'язки між собою та з іншими явищами, порівняти їх властивості у минулому з тими самими властивостями в теперішньому стані для встановлення змін чи тенденцій розвитку. Використання порівняльно-правового методу дає змогу краще ознайомитися з національним правовим досвідом в аспекті зарубіжного досвіду, порівняти стан розвитку національної правової системи зі світовими тенденціями в розвитку права [7, с. 667].

Так, на основі порівняльно-правового методу можемо визначити спільні та відмінні риси в правових системах РК та України за різними критеріями:

1) за типом правової сім'ї: обидві країни тяжіють до романо-германської правової сім'ї, однак правова система Південної Кореї має деякі елементи з англо-американського права (наприклад, в адміністративній, торговій сферах, тощо) і до того ж базується на загальних традиціях

конфуціанства (наприклад, більше поширене застосування неформальних примирливих процедур, аніж судових вирішень спорів, пріоритет колективу над особистістю);

2) за системою джерел права: в обох країнах основним джерелом права виступає нормативно-правовий акт (закони та підзаконні акти) та Конституція очолює ієрархію джерел; також важливе місце посідають міжнародні договори, які є частиною законодавства; правовий звичай (найбільш застосований в торгових, трудових та цивільних правовідносинах) та судова практика (з особливим значенням рішень Верховних та Конституційних Судів) виступають в ролі допоміжних джерел. Щодо правової доктрини, то в Україні вона виступає допоміжним джерелом (наприклад, ч. 1 ст. 8 Закону України «Про міжнародне приватне право» вимагає при застосуванні права іноземної держави встановлювати зміст «згідно з офіційним тлумаченням, практикою застосування і доктриною у відповідній іноземній державі») [8], а в системі джерел права РК про неї немає згадки;

3) за станом кодифікованості – Україна та Південна Корея мають кодифікований характер права, тобто юридичні норми, які формують одну галузь права, зведені в систематизовані нормативні акти (Цивільні, Кримінальні, Кримінально-процесуальні кодекси, а в РК ще, наприклад, Торговий кодекс);

4) за структурою системи права – наявний дуалізм, тобто поділ права на приватне (цивільне, трудове, міжнародне приватне право) та публічне (конституційне, процесуальне право) в обох країнах;

5) конституційний контроль – здійснюється як в Україні, так і в РК спеціалізованим органом – Конституційним Судом;

6) за характером норм права – в обох державах вони є загальними (правова норма адресована невизначеному колу осіб) та абстрактними (норма регулює не певні відносини, а передбачає загальні обставини).

Висновок. Вивчення історії східноазійського права не є досить розвинутим, і корейське право, зокрема, регулярно розглядається як вітчизняними, так і деякими західними вченими, як додаток до китайського та японського права. Хоча дана правова система в кожному з трьох етапів розвитку (чосонський, колоніальний і сучасний періоди) і мала запозичення з інших правових систем, та все ж вона постійно характеризувалася наявністю визначних рис та власних доктринальних надбань. Залишаючись у китайській правовій сфері протягом століть, корейське право зазнало кардинальних змін на рубежі ХХ ст., особливо під час японського правління (1910–1945). Його метаморфоза від китайського права до повноцінного романо-германського права під колоніальною егідою була кардинальною та ґрунтовною. Після здобуття незалежності Корейська республіка прийняла динамічний конституціоналізм із елементами американської та німецької конституцій. Постійний вплив на правову систему Кореї ззовні дозволяє дослідити взаємовплив та еволюцію правових систем світу в регіональному та глобальному контекстах [1, с. 7–8].

Система джерел права РК є досить розгалуженою та загалом відповідає моделі континентального права, оскільки основним джерелом права є Конституція РК та закони, а судова практика відіграє допоміжну роль для вирішення правових спорів. Елементи англо-американського права яскраво проявилися у деяких галузях права РК (трудова, цивільна, кримінальна процесуальна), а традиційного права – через ідеї конфуціанства, що в результаті урізноманітніло південнокорейську правову систему.

Порівнюючи дві правові системи романо-германської правової сім'ї – України та РК – можна виокремити, як багато спільних рис (рівень кодифікованості, поділ на публічне та приватне, конституційний контроль, характер норм права), так і відмінних (зокрема в РК правова доктрина взагалі не вказується в переліку джерел права, а в Україні вона застосовується).

ЛІТЕРАТУРА

1. Kim, M. S. Introduction: Searching for the Spirit of Korean Law. In *The Spirit of Korean Law*. Leiden Brill, 2016. pp. 1–15. doi: https://doi.org/10.1163/9789004306011_002 (дата звернення: 11.11.2022).
2. Yang H. Law and Society in Korea. 2013. 236 p. URL: https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/224898/mod_resource/content/1/Law%20and%20Society%20in%20Korea.pdf (дата звернення: 11.11.2022).
3. Корея. Південна Корея. *Освітній портал* : веб-сайт. URL: <https://zen.in.ua/pravovi-sistemu-svitu/koreya-pivdenna-koreya> (дата звернення: 11.11.2022).
4. Constitution of the Republic of Korea of July 17, 1948. URL: <http://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/67127/98324/F2042155478/KOR67127%20English.pdf> (дата звернення: 12.11.2022).
5. Реховский А. Рождение суда присяжных в Республике Корея. *Судебная власть и уголовный процесс*. 2016. № 1. С. 195–200.
6. Юркевич Х. Порівняльно-правовий метод в конституційно-правових дослідженнях. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 2. С. 156–160.
7. Юридична енциклопедія: в 6 т. / за ред. : Ю.С. Шемшученка та ін. Київ : «Укр. енциклопедія», 1998–2004. Т. 4 : Н-П. 720 с.
8. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23 червня 2005 р. № 32 / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 13.11.2022).